

Rutiner for forebygging og håndtering av mistanke om fysiske og seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd mot barn og ungdommer i fosterhjem

Rutiner til statlig og kommunalt tjenestenivå

Innholdsfortegnelse

INNHALDSFORTEGNELSE.....	2
1. Bakgrunn og oppbygging.....	3
2. Overordnede målsettinger med rutinene	3
3. Begrepsbruk.....	3
4. Skriftlighet under prosessen	4
5. Henvendelser fra media.....	4
DEL II: RUTINER FOR FOREBYGGING AV FYSISKE OG SEKSUELLE OVERGREP OG GRENSEOVERSKRIDENDE ATFERD MOT BARN OG UNGDOMMER I FOSTERHJEM.....	4
1. Målsetting	4
2. Forebygging	5
2.1 PRIDE-kurs	5
3. Rutiner for forebygging	5
3.1 Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen har ansvar for å:	5
3.2 Leder for Bufetats fosterhjemstjeneste har et ansvar for å:.....	5
DEL III: HÅNDTERING AV MISTANKE OM FYSISKE OG SEKSUELLE OVERGREP OG GRENSEOVERSKRIDENDE ATFERD BEGÅTT MOT FOSTERBARN AV ANDRE PERSONER I FOSTERHJEMMET ELLER PERSONER SOM PÅ ANNEN MÅTE HAR TILKNYTNING TIL FOSTERHJEMMET	7
1. Målsetting	7
1.1 Presisering.....	7
2. Rutiner for håndtering av mistanke	7
2.1 Håndtering i kommunal barneverntjeneste.....	7
2.2 Håndtering i Bufetat	8
3. Oppfølging.....	8
3.1 Oppfølging av fosterbarnet.....	8
3.2 Oppfølging av fosterhjemmet som får mistanken rettet mot seg	9
3.3 Oppfølging av fosterbarnets biologiske familie	9
DEL IV: HÅNDTERING AV MISTANKE OM FYSISKE OG SEKSUELLE OVERGREP OG GRENSEOVERSKRIDENDE ATFERD BEGÅTT MOT FOSTERBARN AV PERSONER UTEN TILKNYTNING TIL FOSTERHJEMMET .	10
1. Målsetting	10
1.1 Presisering.....	10
2. Rutiner for håndtering av mistanke	10
2.1 Håndtering i kommunal barneverntjeneste.....	10
2.2 Håndtering i Bufetat	11
3. Oppfølging.....	11
3.1 Oppfølging av fosterbarnet som hevder seg krenket/utsatt for et overgrep	11
3.2 Oppfølging av fosterhjemmet.....	11
3.3 Oppfølging av fosterbarnets biologiske familie	11
VEDLEGG 1.....	12
Veiledere om fysiske og seksuelle overgrep.....	12
Retningslinjer, rutinehåndbok og veileder på fosterhjemsområdet	12
Rundskriv om taushetsplikt.....	12
Aktuelle nettsider	12
Eksempler på faglitteratur om fysiske og seksuelle overgrep.....	13
Oversikt over aktuelle lover.....	14
VEDLEGG 2: KONTAKTINFORMASJON	16

Del I: Innledning

1. Bakgrunn og oppbygging

Disse rutinene er utarbeidet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet jf. tiltak 6 i *Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009)*. Rutinene gjelder samtlige fosterhjem herunder også statlige beredskaps- og familiehjem. I disse rutinene vil vi for enkelhets skyld benytte begrepene fosterhjem, fosterforeldre og fosterbarn. Foreliggende rutiner er bindende for de statlige tjenestene og har veiledende status for de kommunale barneverntjenestene. Rutinene vektlegger ansvarsfordeling når det gjelder forebygging, akutt håndtering og oppfølging. Tilsvarende rutiner er utarbeidet for fosterforeldre.

Bufdir har utarbeidet lignende rutiner for barneverninstitusjonene. Disse rutinene trådte i kraft 21. juni 2007.

Foreliggende dokument er firedelt. Del I er en generell introduksjon til rutinene. Her blir målsetting redegjort for sammen med blant annet begrepsbruk. Videre fokuserer del I på skriftlighet under prosessen og eventuell kontakt med media.

Del II omhandler forebygging.

Del III og IV beskriver hva som skal skje hvis det foreligger mistanke om at et fosterbarn blir/har blitt utsatt for overgrep og/eller grenseoverskridende atferd. I del III fokuserer vi på mistanke om overgrep hvor overgriper og den krenkede enten bor sammen i fosterhjemmet, eller hvor overgriper på annen måte har tilknytning til fosterhjemmet. Dette kan for eksempel handle om fosterfamiliens utvidede familie/slekt eller en familievenn. Videre kan mistanke om overgrep handle om relasjoner mellom mindreårige og mellom en voksen og mindreårig.

I del IV fokuserer vi på mistanke om overgrep hvor mistenkt overgriper ikke har tilknytning til fosterhjemmet. Dette kan dreie seg om skolevenner, lærer, fotballtrener, fremmede etc. Lik del III, kan dette handle om overgrepsrelasjoner både mellom mindreårige og mellom voksne og mindreårige.

2. Overordnede målsettinger med rutinene

Rutinene er utarbeidet for å:

- Hindre seksuelle og fysiske overgrep og grenseoverskridende atferd slik at fosterhjemmet er et trygt sted å være for alle barn og unge
- Sikre god kunnskap om fysiske og seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd
- Sikre god håndtering av sakene dersom det skulle oppstå mistanke om fysiske eller seksuelle overgrep

3. Begrepsbruk

Rutinene omhandler følgende forhold:

- Grenseoverskridende atferd kan omhandle handlinger som bryter med de grenser som en person har for å beskytte sin egen integritet. Det kan dreie seg om uønskede seksuelle tilnærmelser, seksualisert spøk, seksualiserte blikk/gester eller overdreven berøring. I tillegg kan grenseoverskridende atferd handle om barn og unge som selger/bytter sex og barn og unge som via internett legger ut seksuelt pregede bilder/videoer av seg selv og/eller andre, samt annen risikopreget atferd.

- Seksuelle overgrep mot barn som kan ta form av blotting, kikking, fotografering, verbale kommentarer av seksuell natur, seksuelt preget beføling, oralsex, samleie eller innføring av gjenstander i kroppens hulrom (*Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn 2005-2009*).
- Fysiske overgrep mot barn som kan ta form av slag, med eller uten bruk av gjenstand, spark, lugging, klyping, biting, kasting, brenning, skålding m.m. I de groveste tilfellene kan overgrepene ta form av forgiftning, drapsforsøk eller drap. Fysisk avstraffelse brukt for å disiplinere og oppdra barn defineres av Verdens helseorganisasjon også som fysisk mishandling (NKVTS, 2007¹).

Foreliggende rutiner kan også anvendes i situasjoner hvor det oppstår mistanke om at fosterbarn er vitne til vold i fosterhjemmet og/eller det er mistanke om at fosterbarn er utsatt for psykisk vold. Psykisk vold forstås her som alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i natur. Psykisk vold kan også handle om måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel². Dette kan innebære psykisk plaging, ekstrem kontroll av atferd, isolering og systematisk nedbryting av selvtillit – ofte gjennom beskyldninger.

4. Skriftlighet under prosessen

I saker som omhandler seksuelle og fysiske overgrep mot barn/ungdom stilles det store krav til skriftlighet gjennom hele saksgangen. Dokumenter skal oppbevares og arkiveres på en betryggende måte og i henhold til gjeldende regelverk.

Når saken er sluttført bør håndteringen av saken oppsummeres både med tanke på eventuelle forbedringer av utarbeidede rutiner og for å bearbeide de følelsesmessige reaksjonene som saken har medført.

5. Henvendelser fra media

Leder for barneverntjenesten og/eller den som er delegert kommunikasjonsansvar skal kommunisere med media. Sørg for å ha en beredskap for å svare på spørsmål. Dersom saken er under etterforskning, skal kommunikasjonen koordineres med politiet.

All informasjon som gis må være innenfor rammen av taushetsplikten. Det kan som regel gis informasjon om håndtering av seksuelle og fysiske overgrep på generelt grunnlag dersom opplysninger knyttet til den enkelte sak er pålagt taushetsplikt.

For ansatte i Bufetat viser vi til ”Retningslinjer for mediehåndtering” revidert februar 2008.

DEL II: Rutiner for forebygging av fysiske og seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd mot barn og ungdommer i fosterhjem

1. Målsetting

- Hindre seksuelle og fysiske overgrep og grenseoverskridende atferd slik at fosterhjemmet er et trygt sted å være for alle barn og unge
- Sikre god kunnskap om fysiske og seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd

¹ ”Seksuelle og fysiske overgrep mot barn og unge. Kunnskapsstatus 2007”(NKVTS, 2007).

² Per Isdal (2000): *Meningen med volden*.

2. Forebygging

Det primære med forebygging er å forhindre at overgrep finner sted. Innenfor fosterhjemsarbeid kan vi si at forebygging foregår på tre plan:

- a) Gjennom å følge opp regelverk og rutiner
- b) Gjennom rekrutteringsprosessen
- c) Gjennom kunnskaps og holdningsbygging

Det er kommunale og statlige tjenester sitt ansvar å følge opp gjeldende regelverk og rutiner på fosterhjemsområdet jf. blant annet § 3 i forskrift om fosterhjem. Forebyggingen starter i rekrutteringsprosessen av fosterforeldre/hjem. Gjennom rekrutteringsverktøyet PRIDE gjør fosterhjemstjenesten en løpende vurdering av blivende fosterforeldres egnethet for oppgaven. Videre skal PRIDE-grunnkurs, tilbud om videregående kurs og tilbud om veiledningsgrupper for fosterforeldre, bidra og stimulere til kunnskaps- og holdningsbygging.

2.1 PRIDE-kurs

PRIDE-grunnopplæring er et kurstilbud som Bufetats fosterhjemstjenester tilbyr alle som vurderer å bli fosterforeldre. I grunnkurset gis det blant annet en generell introduksjon til temaene fysiske, psykiske og seksuelle overgrep gjennom tematiseringen i tredje og sjette samling.

PRIDE videregående kurs om seksuelle overgrep er under utvikling og vil bli ferdigstilt i løpet av 2009.

3. Rutiner for forebygging

3.1 Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen har ansvar for å:

- Sørge for at det er fremlagt gyldig politiattest ved godkjenning av fosterforeldre og ved engasjement av tilsynsfører (jf. barnevernloven § 6-10).
- Sørge for at fosterforeldrene kjenner til sin egen plikt om å melde fra om mistanke om seksuelle og fysiske overgrep og grenseoverskridende atferd mot/mellom barn og ungdommer.
- Sørge for at alle barn og unge i fosterhjem får besøk av tilsynsfører minimum fire ganger i året og vurdere ytterligere tilsynsbesøk ved behov.
- Sørge for at tilsynsførere gjennom fosterhjems kommunen får nødvendig opplæring.
- Sørge for å gjennomgå tilsynsrapporten, gi tilsynsfører tilbakemelding og foreta nødvendig oppfølging som et ledd i ansvaret for oppfølging og kontroll av barnets situasjon i fosterhjemmet.
- Sørge for at alle barn og unge i fosterhjem får regelmessig besøk av ansvarlig saksbehandler fra barnevernet.
- Sørge for at alle fosterbarn er informert (etter alder og modenhet) om tilsynsførers og saksbehandlers rolle og funksjon jf. Bufdirs brosjyre: *"Til deg som bor i fosterhjem"*.
- Sørge for at alle fosterforeldre kjenner til rutineene utarbeidet for fosterforeldre.
- Fylle inn kontaktinformasjon (jf. vedlegg 2) i samarbeid med fosterforeldre ved første innflytningsmøte. Kontaktinformasjonen bør jevnlig oppdateres.

3.2 Leder for Bufetats fosterhjemstjeneste har et ansvar for å:

- Sørge for at det er fremlagt gyldig politiattest ved inngåelse av kontrakter med statlige beredskaps- og familiehjem.
- Sørge for at alle fosterfamilier har fått tilbud om og gjennomført rekrutterings- og opplæringsprogrammet PRIDE.

- Sørge for at alle fosterforeldre har tilstrekkelig kunnskap om barn og unges seksualitet, seksuelle uttrykksformer og skadevirkninger av fysiske og seksuelle overgrep mot barn.
- Sørge for at alle fosterforeldre kjenner til rutinene utarbeidet for fosterforeldre.
- Sørge for at opplæringstilbud og generell veiledningstilbud inneholder informasjon om fosterhjemmets plikt til å melde fra til barneverntjenesten ved mistanke om seksuelle og fysiske overgrep og grenseoverskridende atferd mot barn og ungdommer i fosterhjem.
- Sørge for at det jevnlig holdes opplæringskurs for tilsynsførere hvor en gjennomgang av foreliggende rutiner inngår. Opplæringsmaterialet for tilsynsførere ble oppdatert i 2007 og temaet overgrep blir omtalt.

Del III: Håndtering av mistanke om fysiske og seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd begått mot fosterbarn av andre personer i fosterhjemmet eller personer som på annen måte har tilknytning til fosterhjemmet

1. Målsetting

Rutinene er utarbeidet for å:

- Sikre god håndtering av sakene dersom det skulle oppstå mistanke om fysiske eller seksuelle overgrep

1.1 Presisering

Rutinene starter der hvor mistanke/bekymring om overgrep er meldt inn til enten kommunal barneverntjeneste eller Bufetat. Mistanken/bekymringen kan for eksempel komme fra barnet selv, fosterforeldre, biologiske foreldre, skole eller andre. Mistanken kan også komme fra barnets saksbehandler fra barnevernet og/eller barnets tilsynsfører.

Det er fosterhjemmets oppdragsgiver som har et særskilt ansvar for å gripe inn og koordinere håndteringen og oppfølgingen av fosterbarnet og andre parter når det oppstår en mistanke om at fosterbarnet har blitt utsatt for overgrep og/eller grenseoverskridende atferd.

2. Rutiner for håndtering av mistanke

Rutinene under beskriver hva som skal skje i akutte situasjoner. Rekkefølgen kan variere i ulike situasjoner.

2.1 Håndtering i kommunal barneverntjeneste

Den som mottar meldingen i barneverntjenesten skal:

- Umiddelbart orientere nærmeste leder som igjen informerer i linjen.

Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen skal:

- Vurdere hvordan barnet skal beskyttes og ivaretas. Dersom det vurderes at fosterbarnet skal flyttes i et nytt tiltak i statlig regi skal dette drøftes i samarbeid med Bufetat³.
- Vurdere hvorvidt fosterbarnets biologiske foreldre skal orienteres om saken og hva som gjøres for å håndtere den.⁴
- Vurdere om saken skal anmeldes til politiet jf. barnevernloven § 6-7, tredje ledd. Drøft eventuelt saken med fagteam eller anonymt med konsultasjonsteam, RVTS, SO-team, det regionale Barnehuset eller andre ressurspersoner⁵. Politiet kan kontaktes for generelle råd og veiledning.

³ ”Avhengig av anklagens karakter og alvorlighetsgrad kan det være riktig å flytte barnet mens undersøkelsene pågår, for eksempel til en eventuell besøksfamilie” (i Q-1072B Retningslinjer for fosterhjem).

⁴ Ved plasseringer etter barnevernloven § 4-4, femte ledd kreves foreldrenes samtykke for å foreta eventuelle medisinske undersøkelser (hvis mistanken ikke gjelder biologiske foreldre). Se forøvrig kap. 6, s. 35-36 i Q-1047: *Veileder for utarbeidelse av plan for krisehåndtering. Mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn*, for ytterligere presiseringer av biologiske foreldres krav på opplysninger og § 4-16 i Barnevernloven angående barneverntjenestens oppfølging av biologiske foreldre etter en omsorgsovertakelse. Se også Ofstad & Skar (2004): Barnevernloven med kommentarer. Gyldendal.

⁵ RVTS: Regionalt ressursenter mot vold og traumatisk stress. Ressurssentrene skal bl a bistå det utøvende tjenesteapparat med undervisning, veiledning og konsultasjon og initiere/utvikle nettverkssamarbeid mellom alle relevante aktører i regionen.

SO-team: Seksuelle Overgrep team: tverrfaglig gruppe som gir råd og veiledning til ulike tjenestenivå.

- I samråd med kvalifisert personell vurdere behovet for medisinsk undersøkelse og behandling av fosterbarnet og mulighetene for bevissikring.
- Dersom det er andre barn/ungdommer (andre fosterbarn og/eller biologiske barn) i fosterhjemmet skal det undersøkes hvorvidt disse barna også kan ha blitt utsatt for overgrep/vold.
- Bistå fosterbarnet dersom han/hun ønsker å anmelde forholdet til politiet.
- Informere fosterbarnet etter alder og modenhet, om videreformidlingen av opplysningene. Informasjon om den strafferettslige siden av saken skal overlates til politiet.
- Snarest mulig orientere leder for barneverntjenesten i fosterhjems kommunen - hvis dette ikke er en og samme kommune - og leder for fosterhjemstjenesten.
- Dersom mistanken/anklagen retter seg mot fosterforeldrene; vurdere når de skal få informasjon om beskyldningene som er blitt rettet mot dem eventuelt i samråd med politiet⁶. Vurderingen må ta utgangspunkt i når slik informasjon kan gis uten fare/skade for fosterbarnet.
- Orienterer aktuell tilsynsfører om prosessen.
- Vurdere å lage en skriftlig plan for den videre prosessen (hvem gjør hva når). Klargjøre hvordan fosterbarnet, den mistenkte og andre parter i saken skal informeres og ivaretas i den akutte fasen og i tiden fremover.

2.2 Håndtering i Bufetat

Den som mottar meldingen i Bufetat skal:

- Umiddelbart orientere nærmeste leder, som igjen informerer fortløpende oppover i linjen.

Leder i Bufetat (eventuelt lederens stedfortreder) skal:

- Umiddelbart orientere barneverntjenesten i omsorgskommunen.
- Tilby barneverntjenesten bistand i håndteringen og oppfølgingen av fosterhjemmet i den videre prosessen.

3. Oppfølging

Rutinene over beskriver hva som må skje raskt når situasjonen oppstår. Punktene under tar for seg videre oppfølging.

3.1 Oppfølging av fosterbarnet

Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen har ansvaret for å:

- Sørge for en mest mulig vanlig hverdag for fosterbarnet.
- Sørge for at fosterbarnet får tilbud om hjelp og støtte fra andre voksne som barnet har tillit til (samvær med viktige omsorgspersoner, psykologisk bistand, medisinsk hjelp). Aktuelle instanser: RVTS, SO-team, det regionale Barnehuset, barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) m.fl.
- Vurdere om fosterbarnet bør flyttes. Dersom fosterbarnet skal flyttes i ett nytt tiltak i statlig regi skal dette drøftes i samarbeid med Bufetat⁷.

Det regionale Barnehuset: Tverretatlige mottak for barn utsatt for seksuelle overgrep, vold eller barn som har vært vitne til vold. Gjennomfører medisinske undersøkelser, dommeravhør, korttidsterapi og tilbyr rådgivning.

⁶ Jf. Q-1072B: Retningslinjer for fosterhjem. Retningslinjer av 15. juli 2004 til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100.

⁷ ”Avhengig av anklagens karakter og alvorlighetsgrad kan det være riktig å flytte barnet mens undersøkelsene pågår, for eksempel til en eventuell besøksfamilie” (i Q-1072B Retningslinjer for fosterhjem).

3.2 Oppfølging av fosterhjemmet som får mistanken rettet mot seg

Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen har ansvar for å:

- Vurdere i samarbeid med for eksempel barneverntjenesten i fosterhjems kommunen, fosterhjemstjenesten og/eller politiet hvilken oppfølging fosterhjemmet skal motta, herunder behovet for videre bistand.
- Avklare i samarbeid med fosterhjems kommunen hvorvidt fosterhjemmet skal få tilbaketrukket godkjenningen og om fosterhjemsavtalen skal sies opp. Dersom det i tillegg er et ansettelsesforhold, må suspensjon, avskjed eller oppsigelse vurderes⁸.

Leder i Bufetat (eventuelt lederens stedfortreder) skal:

- Dersom mistanken retter seg mot oppdragstakere i statlige beredskaps- og familiehjem vurdere hvorvidt kontrakten skal sies opp.
- Dersom mistanken retter seg mot et kommunalt fosterhjem vurdere å fjerne fosterhjemmet fra fosterhjemsbanken.

3.3 Oppfølging av fosterbarnets biologiske familie

Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen har ansvar for å vurdere⁹:

- Hvilken informasjon fosterbarnets biologiske familie skal motta.
- Hvorvidt fosterbarnets biologiske familie bør motta støttetiltak/bistand.
- Hvorvidt fosterbarnets biologiske familie skal tilbys spesiell kontakt for å gjenopprette tillit til barneverntjenesten og Bufetat.

⁸ Kap. 9 i Q-1047: "Veileder for utarbeidelse av plan for krisehåndtering. Mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn" (2002).

⁹ Se kap. 6 s. 35-36 i Q-1047: *Veileder for utarbeidelse av plan for krisehåndtering. Mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn*, for ytterligere presiseringer av biologiske foreldres krav på opplysninger og § 4-16 i Barnevernloven angående barneverntjenestens oppfølging av biologiske foreldre etter en omsorgsovertakelse. Se også Ofstad & Skar (2004): Barnevernloven med kommentarer. Gyldendal.

Del IV: Håndtering av mistanke om fysiske og seksuelle overgrep og grenseoverskridende atferd begått mot fosterbarn av personer uten tilknytning til fosterhjemmet

1. Målsetting

Rutinene er utarbeidet for å:

- Sikre god håndtering av sakene dersom det skulle oppstå mistanke om fysiske eller seksuelle overgrep

1.1 Presisering

Rutinene starter der hvor mistanke/bekymring om overgrep er meldt inn til enten kommunal barneverntjeneste eller Bufetat. Mistanken/bekymringen kan for eksempel komme fra barnet selv, fosterforeldre, biologiske foreldre, skole eller andre. Mistanken kan også komme fra barnets saksbehandler fra barnevernet og/eller barnets tilsynsfører.

Det er fosterhjemmets oppdragsgiver som har et særskilt ansvar for å gripe inn og koordinere håndteringen og oppfølgingen av fosterbarnet og andre parter når det oppstår en mistanke om at fosterbarnet har blitt utsatt for overgrep og/eller grenseoverskridende atferd.

2. Rutiner for håndtering av mistanke

Rutinene under beskriver hva som må skje i akutte situasjoner. Rekkefølgen kan variere i ulike situasjoner.

2.1 Håndtering i kommunal barneverntjeneste

Den som mottar meldingen i barneverntjenesten skal:

- Umiddelbart orientere nærmeste leder, som igjen informerer i linjen.

Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen skal:

- Vurdere hvordan barnet skal beskyttes og ivaretas. Dersom det vurderes at fosterbarnet skal flyttes i ett nytt tiltak i statlig regi skal dette drøftes i samarbeid med Bufetat¹⁰.
- Vurdere hvorvidt fosterbarnets biologiske foreldre skal orienteres om saken og hva som gjøres for å håndtere den.¹¹
- Vurdere om saken skal anmeldes til politiet jf. barnevernloven § 6-7, tredje ledd. Drøft eventuelt saken med fagteam eller anonymt med konsultasjonsteam, RVTS, SO-team, det regionale Barnehuset eller andre ressurspersoner¹². Politiet kan kontaktes for generelle råd og veiledning.

¹⁰ ”Avhengig av anklagens karakter og alvorlighetsgrad kan det være riktig å flytte barnet mens undersøkelsene pågår, for eksempel til en eventuell besøksfamilie” (i Q-1072B Retningslinjer for fosterhjem).

¹¹ Ved plasseringer etter barnevernloven § 4-4, femte ledd kreves foreldrenes samtykke for å foreta eventuelle medisinske undersøkelser (hvis mistanken ikke gjelder biologiske foreldre). Se forøvrig kap. 6, s. 35-36 i Q-1047: *Veileder for utarbeidelse av plan for krisehåndtering. Mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn*, for ytterligere presiseringer av biologiske foreldres krav på opplysninger og § 4-16 i Barnevernloven angående barneverntjenestens oppfølging av biologiske foreldre etter en omsorgsovertakelse.

¹² RVTS: Regionalt ressursenter mot vold og traumatisk stress. Ressurssentrene skal bl a bistå det utøvende tjenesteapparat med undervisning, veiledning og konsultasjon og initiere/utvikle nettverkssamarbeid mellom alle relevante aktører i regionen.

SO-team: Seksuelle Overgrep team: tverrfaglig gruppe som gir råd og veiledning til ulike tjenestenivå.

- I samråd med kvalifisert personell vurdere behovet for medisinsk undersøkelse og behandling av fosterbarnet og mulighetene for bevissikring.
- Bistå fosterbarnet dersom han/hun ønsker å anmelde forholdet til politiet.
- Informere fosterbarnet etter alder og modenhet, om videreformidlingen av opplysningene. Informasjon om den strafferettslige siden av saken skal overlates til politiet.
- Snarest mulig orientere leder for barneverntjenesten i fosterhjemskommunen - hvis dette ikke er en og samme kommune - og leder for fosterhjemstjenesten.
- Orienterer aktuell tilsynsfører om prosessen.
- Vurdere å lage en skriftlig plan for den videre prosessen (hvem gjør hva når). Klargjøre hvordan fosterbarnet, den mistenkte og andre parter i saken skal informeres og ivaretas i den akutte fasen og i tiden fremover.

2.2 Håndtering i Bufetat

Den som mottar meldingen i Bufetat skal:

- Umiddelbart orientere nærmeste leder som igjen informerer fortløpende i linjen.

Leder i Bufetat (eventuelt leders stedfortreder) skal:

- Umiddelbart orientere barneverntjenesten i omsorgskommunen.
- Tilby barneverntjenesten bistand i håndteringen og oppfølgingen av fosterhjemmet i den videre prosessen.

3. Oppfølging

Rutinene over beskriver hva som må skje raskt når situasjonen oppstår. Punktene under tar for seg videre oppfølging.

3.1 Oppfølging av fosterbarnet som hevder seg krenket/utsatt for et overgrep

Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen har ansvaret for å:

- Sørge for en mest mulig vanlig hverdag for fosterbarnet.
- Sørge for at fosterbarnet får tilbud om hjelp og støtte fra andre voksne som fosterbarnet har tillit til (samvær med viktige omsorgspersoner, psykologisk bistand, medisinsk hjelp). Aktuelle instanser: RVTS, SO-team, det regionale Barnehuset, BUP med flere.

3.2 Oppfølging av fosterhjemmet

Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen bør diskutere oppfølging av fosterhjemmet med fosterhjemstjenesten slik at:

- Fosterfamilien får tilstrekkelig informasjon om saksgangen
- Fosterfamilien får tilbud om eventuell krisebearbeiding og oppfølging ved støttetiltak som for eksempel psykolog, BUP, RVTS, SO-team, familievernkontor eller andre ressurspersoner.

3.3 Oppfølging av fosterbarnets biologiske familie

Leder for barneverntjenesten i omsorgskommunen har ansvar for å vurdere¹³:

- Hvilken informasjon fosterbarnets biologiske familie skal motta.
- Hvorvidt fosterbarnets biologiske familie bør motta støttetiltak/bistand.

¹³ Se kap. 6 i Q-1047: *Veileder for utarbeidelse av plan for krisehåndtering. Mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn*, for ytterligere presiseringer av foreldres krav på opplysninger

Vedlegg 1

Veiledere om fysiske og seksuelle overgrep

- Barne- og familiedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet (2002): Q-1047, ”Veileder for utarbeidelse av plan for krisehåndtering. Mistanke om ansattes seksuelle overgrep mot barn”
- Sosial- og helsedirektoratet og Barne- og familiedepartementet (2003): IS-1060, ”Seksuelle overgrep mot barn. En veileder for hjelpeapparatet”
- Barne- og likestillingsdepartementet (2005): Q-1088B Veileder: Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien.
- NOVA (2006): ”Ungdom som selger eller bytter sex – en faglig veileder til hjelpeapparatet”.

Retningslinjer, rutinehåndbok og veileder på fosterhjemsområdet

- Q-1072B: Retningslinjer for fosterhjem. Retningslinjer av 15. juli 2004 til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100.
- BLD (2006): Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem.
- BLD (2006): Tilsynsfører i fosterhjem

Nevnte veiledere/retningslinjer og rutinehåndbøker kan lastes ned fra nettsidene til Barne- og likestillingsdepartementet på www.regjeringen.no

Rundskriv om taushetsplikt

Barne- og familiedepartementet: Rundskriv Q-24/05. ”Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten”.

Sosial- og helsedepartementet og Barne- og familiedepartementet i samarbeid med Statens helsetilsyn: Rundskriv I-6/97. ”Veiledende rundskriv om adgangen til å formidle opplysninger som i utgangspunktet er taushetsbelagte etter samtykke fra den som har krav på taushet”.

Aktuelle nettsider

Nasjonalt elektronisk bibliotek for barnevern og familievern:
<http://www.nbbf.no>

Nasjonalt kompetansesenter mot vold og traumatisk stress:
www.nkvts.no

De fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging:

<http://www.rvts-vest.net/rvts/index.php>

<http://www.unn.no/category16422.html>

<http://sor.rvts.no/>

<http://ost.rvts.no/> ”

http://www.stolav.no/templates/StandardMaster_86626.aspx

Nettsidene til Medietilsynet om trygg bruk av internett:
www.tryggbruk.no

Barnehuset Bergen:
www.barnehuset.net

Barnehuset Hamar:
www.barnehuset-hamar.no

Eksempler på faglitteratur om fysiske og seksuelle overgrep

Bengtson, M., Steinsvåg, P. Ø. & Terland, H. (2004): *Ungdom bak volden. Forståelse og behandling av ungdom med volds - og aggresjonsproblem*. Oslo: Universitetsforlaget.

Borchgrevink og H. J. Christie (red.) (1991): *Incest – psykologisk forståelse og behandling*, Universitetsforlaget.

Dahle, R. & Hennum, N. M. (red.) (2008): *Barneverntjenestens håndtering av saker med vold og seksuelle overgrep*. NOVA-rapport 5/08.

Isdal, P. (2000): *Meningen med volden*. Kommuneforlaget.

Kvam, M. H. (2001): *Seksuelle overgrep mot barn*, Universitetsforlaget

Kvello, Ø. (2007): *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*, Universitetsforlaget

Mossige, S. (1997): *Barneovergriperen – legning eller handling*, Ad Notam Gyldendal

Mossige, S. & Stefansen, K. (reds). (2007): *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA-rapport 20/07.

NKVTS (2007): *Seksuelle og fysiske overgrep mot barn og unge. Kunnskapsstatus 2007*. www.nkvts.no

NKVTS's dokument: "Barnesamtalen" på nettsiden til Nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern:
http://rod.idium.no/nbbf.no/Biblioteket/Samtaler+med+barn.9UFRLO0f.ips?_to=869;

Nordenstam, C. (2007): *Den medisinske undersøkelsen ved mistanke om seksuelle overgrep. Begrunnelser, gjennomføring og erfaring*. Hovedfagsoppgave i sosialt arbeid, NTNU.

Pape, H., & Stefansen, K. (2004): *Den skjulte volden*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Rønneberg, A. L. og Poulsen, A. (2000): *Barn som vitner – særlig om dommeravhør og observasjon*, Universitetsforlaget.

Søftestad, S. (2005): *Seksuelle overgrep. Fra privat avmakt til tverretattlig handlekraft*, Universitetsforlaget

Søftestad, S. (2006): *Det som ikke finns – når seksuelle overgrep mot barn blir kjent.*

Teija, A. (2007): Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre: et behandlingsperspektiv. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening.*

Øvreeide, H.(1995): *Å samtale med barn*, Høgskoleforlaget

Oversikt over aktuelle lover

Straffeloven – Lov 22. mai 1902 nr. 10

Straffeloven kap. 19 om seksualforbrytelser ble sist endret ved lov 11. august 2000

<http://www.lovdato.com/all/tl-19020522-010-023.html>

Straffeprosessloven – Lov 22. mai 1981 nr. 25

<http://www.lovdato.com/all/nl-19810522-025.html>

Forvaltningsloven – Lov 10. februar 1967

<http://www.lovdato.com/all/nl-19670210-000.html>

Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova) – Lov 19. mai 2006 nr. 16

<http://www.lovdato.no/all/hl-20060519-016.html>

Arbeidsmiljøloven – Lov 4. februar 1977 nr 4

<http://www.lovdato.com/all/nl-19770204-004.html>

Tjenestemannsloven – Lov 4. mars 1983 nr. 3

<http://www.lovdato.com/all/nl-19830304-003.html>

Arkivlova – Lov 4. desember 1992 nr. 126

<http://www.lovdato.com/all/nl-19921204-126.html>

Personopplysningsloven – Lov 14. april 2000 nr. 0031

<http://www.lovdato.com/all/nl-20000414-031.html>

Barnelova – Lov 8. april 1981 nr. 7

<http://www.lovdato.com/all/nl-19810408-007.html>

Sosialtjenesteloven – Lov 13. desember 1991 nr. 81

<http://www.lovdato.com/all/nl-19911213-081.html>

Barnevernloven – Lov 17. juli 1992 nr. 100

<http://www.lovdato.com/all/nl-19920717-100.html>

Forskrift av 15. oktober 1999 til barnevernloven om politiattest

<http://www.lovdato.no/for/sf/bf/bf-19991015-1090.html>

Barnehageloven – Lov 5. mai 1995 nr. 19

<http://www.lovdato.com/all/nl-19950505-019.html>

Forskrift av 1. desember 1995 til barnehageloven om politiattest (kap. 7)

<http://www.lovdata.no/for/sf/bf/bf-19951201-0946.html>

Opplæringslova – Lov 17. juli 1998 nr. 61

<http://www.lovdata.com/all/nl-19980717-061.html>

Forskrift av 28. juni 1999 til opplæringslova om politiattest (kap. 15)

<http://www.lovdata.no/for/sf/ku/ku-19990628-0722.html>

Pasientrettighetsloven – Lov 2. juli 1999 nr. 63

<http://www.lovdata.com/all/nl-19990702-063.html>

Helsepersonelloven – Lov 2. juli 1999 nr. 64

<http://www.lovdata.com/all/nl-19990702-064.html>

Vedlegg 2: Kontaktinformasjon

Kontakter	Telefonnummer
Leder/nestleder barneverntjenesten i omsorgskommunen	
Leder/nestleder barneverntjenesten i fosterhjemskommunen	
Leder fosterhjemstjenesten / Kontaktperson for beredskaps- og familiehjem	
Regionkontor	
Fagteam Navn på meransvarlig i fagteamet	
Tilsynsfører	
Konsultasjonteam	
Politi	
Legevakt	
Voldtekstmottak	
Det regionale Barnehuset	
Andre	

